

Szczecin. 12 lipca 2022 r.

prof. dr hab. Bogdan Narloch
Akademia Sztuki w Szczecinie
Wydział Instrumentalny
Katedra Fortepianu i Organów
e-mail: bogdan.narloch@akademiasztuki.eu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Andrzeja Mikulskiego pod tytułem „Rozwój muzyki organowej w świetle zastosowania instrumentu na przykładzie wybranych utworów solowych i kameralnych od II połowy XX wieku do współczesności”

Zleceniodawca recenzji

Recenzja została sporządzona w oparciu o Uchwałę Senatu Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku z dnia 30 maja 2022 roku nr 67/2022 oraz na podstawie art. 14 ust. 2 pkt. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku. Na podstawie uchwały Rady Wydziału Instrumentalnego z dnia 15.04.2019 roku, powierzono mi funkcję recenzenta w przewodzie doktorskim pana mgr Andrzeja Mikulskiego w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka.

Podstawowe dane o kandydacie

Wykształcenie

Pan Andrzej Mikulski w latach 2011-2013 odbył studia na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina, w specjalności gry na organach pod kierunkiem prof. Jarosława Malanowicza oraz dra Romana Szlaużysa, uzyskując tytuł magistra. W czasie studiów w Warszawie, kształcił się również w zakresie pianistyki jazzowej u dra hab. Włodzimierza Pawlika oraz improwizacji organowej u Mariana Sawy. W latach 2012-2013

był stypendystą Konserwatorium Muzycznego CRR w Lyonie, gdzie kształcił się pod kierunkiem prof. Yvesa Lafargue (organy), prof. Herve Billaut (fortepian klasyczny), prof. Mario Stancheva (fortepian jazzowy).

Osiągnięcia artystyczne kandydata

Mgr Andrzej Mikulski brał udział w konkursach organowych, uzyskując VI miejsce w Archidiecezjalnym Konkursie Organowym w Krakowie w 2008 roku, był też półfinalistą w Grand Prix Les Grande Orgue de Chartres 2012. W swoim dorobku posiada recitale organowe na renomowanych festiwalach w Francji, Niemczech i Polsce. Wykonał też liczne koncerty jako kameralista w roli organisty oraz pianisty w Algierii, Francji, Słowacji, Ukrainie, Włoszech i Polsce. Do najważniejszych należą koncerty - podczas inauguracji katedry w Annabas na zaproszenie Ambasady Francji w Algierii, Święta Narodowego 3 Maja w Filharmonii w Iwano-Frankiwsku (Ukraina) oraz *National Jazz Award „Nicola Arigliano”* w Lecce (Włochy). Współpracował z zespołem Mazowsze, Bib Bandem UMFC, Teatrem Polskim i Teatrem Dramatycznym w Warszawie, również z wieloma uznanymi artystami związanych z muzyką klasyczną, teatralną, jazzową i rozrywkową m.in. Natalią Przybysz, Ireną Jarocką, Katarzyną Sobczyk, Maciejem Stuhrem, Mateuszem Damińskim. Brał udział w licznych nagraniach z udziałem wielu formacji muzyki jazzowej i rozrywkowej. W 2017 r. nagrał płytę w estetyce muzyki jazzowej „Event Horizont”, którą współtworzył z perkusistą Gniewoszem Tomczykiem.

Informacje o rozprawie doktorskiej

Praca zatytułowana „Rozwój muzyki organowej w świetle zastosowania instrumentu na przykładzie wybranych utworów solowych i kameralnych od II połowy XX wieku do współczesności”, składa się z dzieła artystycznego oraz jego opisu.

Ocena dzieła artystycznego

Doktorant jako dzieło artystyczne przedstawił nagranie zarejestrowane na płycie CD, zrealizowane pomiędzy 15.02-12.09. 2019 r. na organach warsztatów: Gabriel Bies, Dielňa Bies z Hranovnicy (2019 r.) w kościele Matki Królowej Bożej w Warszawie Aninie, Eberhard Friedrich Walcker (1996 r.) w sali koncertowej UMFC w Warszawie, Rieger-Kloss/Jerzy Kukła (2018 r.) w kościele Bogurodzicy Maryi w Warszawie Bemowo, Dariusz Zych (2008 r.) w kościele bł. Władysława z Gielniowa w Warszawie, Bartholomey

Formentelli (2001 r.) w Zespole Szkół Muzycznych w Siedlcach oraz Wacława Biernackiego (1934 r.) w kościele św. Klemensa Hofbauera w Warszawie. Realizatorem nagrania jest Andrzej Mikulski. Na płytę składa się 7 utworów (w opisie błędnie podano 12) o łącznym czasie 79'59".

1. György Ligeti – Etude No.1 *Harmonies für Orgel* (1967)
2. Augustyn Bloch – *Jubilate per organo* (1974)
3. Norbert Mateusz Kuźnik – *Multiplicatio per organo solo* (1976)
4. Arvo Pärt – *Annum per annum für Orgel* (1980)
5. Mauricio Kagel – *Ragtime Waltz* z cyklu *Rrrrrrr.....8 Stücke für Orgel* (1980/81)
6. Franz Dankschmüller – *Estampie für Orgel* (2007)
7. Andrzej Mikulski – *msza es-moll* na organy, perkusję, kontralt i mezzosopran (2019)
 - Kyrie
 - Gloria
 - Credo
 - Sanctus
 - Benedictus
 - Agnus Dei

Przedstawiony program odzwierciedla główną tematykę pracy, jakim są zjawiska szeroko pojętego eksperymentu w muzyce, w powiązaniu z innowacyjnym instrumentarium organowym. Dobór utworów przedstawiony przez Doktoranta dobrze ilustruje wielość nowatorskich technik kompozytorskich, które pojawiły się w twórczości na organy od II poł. XX wieku do współczesności, aczkolwiek nie wyczerpuje całkowitego ich spectrum. Dobór kompozycji tworzy przemyślaną chronologię, pokazującą rozwój koncepcji eksperymentalnego języka muzycznego. Bardzo pozytywnym aspektem nagrania jest bardzo świadomy dobór organów do poszczególnych kompozycji. Uwzględnienie nie tylko cech brzmieniowych poszczególnych instrumentów, ale też uwarunkowań konstrukcyjnych, akustycznych, stroju, potencjału rezerwuaru powietrza - sprawiło że poszczególne utwory brzmią bardzo naturalnie. Istotnym i niezwykle pozytywnym elementem dzieła artystycznego jest skomponowana przez mgr Andrzeja Mikulskiego Msza es-moll. Kompozycja kompiluje elementy technik kompozytorskich omawianych w dysertacji, z nurtami estetycznymi obecnymi we współczesnej szeroko pojętej muzyce rozrywkowej

i jazzie. Utwór tworzy bardzo ciekawą jakość estetyczną. W mojej ocenie jest bardzo innowacyjny w sferze języka muzycznego, którego podłożem są duże kompetencje Kandydata w zakresie dogłębnej znajomości wielu współczesnych gatunków muzycznych.

Bardzo pozytywnie oceniam sztukę wykonawczą Doktoranta. Cechuje ją duża sprawność techniki gry, swoboda interpretacyjna, świadome operowanie muzycznym czasem, rozumienie uwarunkowań akustycznych. Ważnym elementem są jego umiejętności improwizacyjne, a także rozumienie logiki i struktury dzieła. Jego grę cechuje wrażliwość brzmieniowa w zakresie registracji oraz swobodne stosowanie organowych środków ekspresji. Interpretacje poszczególnych utworów charakteryzuje intensywność emocjonalna, połączona z poczuciem dobrego smaku i artystyczną dojrzałością. Nagrania tak w całości, jak i poszczególne utwory słucha się z satysfakcją. Uznaję za wysoką wartość artystyczną dzieła, a kompetencje wykonawcze Doktoranta za nie budzą żadnych zastrzeżeń.

Ocena opisu dzieła artystycznego

Część opisowa pracy składa się z wstępu, czterech rozdziałów, wniosków końcowych i bibliografii. Ponadto zawiera dwa aneksy. Pierwszy obejmuje opis organów na których zostało utrwalone nagranie CD, drugi materiały nutowe.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Ogólna charakterystyka literatury organowej z wykorzystaniem innowacyjnych technik kompozytorskich od II połowy XX wieku do współczesności”, przybliży zjawiska, jakie na podłożu szybkich zmian technologicznych, estetycznych i filozoficznych, dokonywały się w opisywanym czasie w obszarze muzyki organowej. Autor opisuje najważniejsze tendencje stylistyczne, techniki kompozytorskie i wykonawcze oraz koncepcje artystyczne, które są charakterystyczne zwłaszcza w odniesieniu do muzyki awangardowej. Ponadto zostały przytoczone sylwetki twórców oraz ośrodki, które wywarły decydujący wpływ na wypracowanie koncepcji teoretycznych i praktycznego dorobku w szeroko rozumianej współczesnej sztuce organowej. Przedstawione kompendium wiedzy pomimo pewnych braków, zwłaszcza w zakresie ewolucji i chronologii poszczególnych zjawisk, uznaję za cenne poznawczo. Mankamentem całego opisu dzieła artystycznego, jest zbyt częste odwoływanie się do źródeł internetowych, których wiarygodność może być kwestionowana. Jednym z przykładów, jest

twierdzenie autora oparte o informacje zaczerpnięte z Wikipedii, że: (sztuka współczesna) „została zapoczątkowana przez dadaistów w połowie XX wieku”. Tymczasem na podstawie źródeł naukowych z obszaru wiedzy o kulturze wiadomo, że dadaizm był awangardowym ruchem artystycznym w latach 1916-1922.

Rozdział drugi pt. „Nowoczesne rozwiązania konstrukcyjne w organach oraz ich zastosowanie od II połowy XX wieku do współczesności”, zawiera opis wybranych organów pod kątem innowacyjności zastosowanych w nich rozwiązań konstrukcyjno-brzmieniowych w omawianym czasie. Przedstawione zostały tu wybrane instrumenty, które zdaniem Autora wychodzą poza ogólne trendy we współczesnym budownictwie organowym, stwarzając nowe możliwości dla twórców muzyki organowej. Szczególnie interesujące w korelacji zainteresowań Doktoranta, dotyczących szeroko pojętego eksperymentu w muzyce, są organy skonstruowane przez Tomasza Mońko i Piotra Pobłockiego oraz osobno omówione instrumenty w kościele St. Peter w Sinzig i „Kunst-Station” St. Peter w Kolonii (oba zrealizowane według koncepcji Petera Baresa), w „Studio Acusticum” w Piteå, i kościele St. Burchardi w Helberstadt. Przedstawione zostały też interesujące eksperymentalne autorskie wizje kompozytorskie, z zastosowaniem zaawansowanych technologicznie organów, powiązanych z techniką informatyczną.

Ta część dysertacji budzi moje największe zastrzeżenia. Dotyczą one przede wszystkim metodologicznego podejścia do tak zakreślonej tematyki. Brakuje tu informacji dotyczących ogólnych kierunków rozwoju sztuki budowy organów, od dominującej jeszcze w latach 50-tych doby neobarokowej, po współczesność. Trudno doszukać się istotnego rozróżnienia pomiędzy zagadnieniami dotyczącymi elementów konstrukcji instrumentu, sfery jego brzmienia oraz warstwą architektoniczno-wzorniczą. Przedstawione fakty podane są bez chronologii i ewolucji w czasie. Niektóre informacje jak np. wspomaganie żaluzji organowej teleskopem pneumatycznym Porsche, są jedynie ciekawostką, bez jakiegokolwiek znaczenia dla zmian we współczesnym organmistrzostwie. O ile przedstawione przez Kandydata instrumenty trafnie odzwierciedlają niektóre eksperymentalne tendencje technologiczne (zabrakło organów Fokkera w Amsterdamie), to brak jest diagnozy kierunków ich dalszego rozwoju. Muszę zakwestionować też niektóre z podanych faktów oraz polemicznie ustosunkować się do niektórych stwierdzeń. Wspomniane organy Charlesa Fiska op. 120 w katedrze w Lozannie są obecnie jednym z

wielu instrumentów na świecie (a nie jak sugeruje Autor – jednymi z niewielu), które łączą zespoły brzmieniowe reprezentujące różne typy organów historycznych (w Polsce m.in. organy bazyliki w Licheniu, filharmonii łódzkiej). Organ w Opera House w Sydney nie są największym instrumentem o trakturze mechanicznej (Autor nie doprecyzowuje, że mechaniczna jest wyłącznie traktura klawiaturowa oraz połączenia manualowo-pedałowe). Organ w całości mechaniczne, o tej samej ilości głosów (131) znajdują się w kościele pw. Św. Trójcy w Lipawie (Łotwa), a zostały skonstruowane przez firmę Barnima Grüneberga ze Szczecina w 1885 r. W cytowanej dyspozycji organów „Studio Acousticum” w Piteå brakuje 16 nazw głosów w sekcji Récit. Stwierdzam brak przekonujących argumentów, aby uznać twierdzenie Doktoranta, że organy bazyliki w Licheniu to „instrument nadzwyczajny i jedyny w swoim rodzaju”. Pomijając kwestię że jest to projekt dużych rozmiarów, to fakt że na poszczególnych instrumentach rozlokowanych w różnych miejscach bazyliki można grać z jednego stołu gry, nie jest w budownictwie organowym niczym nadzwyczajnym. Natomiast w sferze brzmieniowej reprezentuje on bardzo popularny współcześnie typ organów o eklektycznych cechach brzmieniowych. Kandydat pisząc o wyposażaniu współczesnych organów w głosy imitujące instrumenty perkusyjne, i traktując ten fakt jako novum, nie wziął pod uwagę budowanych już w I poł. XX wieku organów teatralnych (kinowych), które były wyposażone w bardzo bogatą sekcję perkusyjną oraz efektów specjalnych.

W trzecim rozdziale Doktorant dokonuje analizy wybranych utworów. Jest to bardzo satysfakcjonująca lektura, w której poszczególne kompozycje i ich twórcy są przedstawieni w sposób klarowny. Po zwartych biogramach kompozytorów, przybliżone są ich wybrane dzieła, które Autor poddaje bardzo starannemu i wieloaspektowemu omówieniu. Analiza poszczególnych utworów jest dowodem jego dużej wiedzy w zakresie współczesnych technik i środków kompozytorskich. Przedstawiona kolejność omawianych utworów ukazuje kierunki rozwoju awangardowej muzyki organowej od II połowy XX wieku po współczesność.

Ostatni rozdział dotyczy autorskiej koncepcji zastosowania organów w Mszy es-moll. Doktorant przedstawia tu własne inspiracje artystyczne które towarzyszyły powstaniu utworu, a które łączą jego fascynacje światem muzyki klasycznej, jazzowej i rozrywkowej. W tej syntezie obejmującej różne muzyczne obszary estetyczne, pomagają mu jego

umiejętności jako klasycznie wykształconego organisty i pianisty jazzowego.

Przedstawiona bardzo dogłębna analiza poszczególnych części mszy, świadczy o w pełni świadomym i dojrzałym warsztacie kompozytorskim. Bardzo interesująco zostały przedstawione możliwości odmiennych koncepcji wykonania utworu, pod względem dużej swobody stosowania środków ekspresyjnych, improwizacji oraz możliwości zmian w obsadzie. Analiza partytury w korelacji z nagraniem pokazuje wiele ciekawych i nowatorskich pomysłów fakturalno-wykonawczych, a nagranie dostarcza wiele miłych przeżyć estetycznych.

Konkluzja

Przedstawione postulaty badawcze, dotyczące rozwoju muzyki organowej w świetle innowacyjności zastosowania organów od II połowy XX wieku po współczesność na przykładzie wybranych utworów solowych i kameralnych, uważam za w pełni osiągnięte. Rozprawa przedstawia poruszoną problematykę zgodnie z wymogami pracy naukowej, a poszczególne zagadnienia dotyczące charakterystyki języka muzycznego, technik kompozytorskich, kwestii wykonawczych i instrumentarium zostały opisane bardzo kompetentnie. Sylwetka Doktoranta jako organisty, pianisty jazzowego i kompozytora oraz jego bogaty i wszechstronny dorobek artystyczny dowodzi umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej i naukowej.

Biorąc pod uwagę dotychczasowy dorobek artystyczny i naukowy oraz przedstawione dzieło artystyczne wraz z jego opisem, uznaję że Kandydat spełnia wymogi artykułu 13 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku.

Wnioskuje o przyjęcie pracy pana mgr Andrzeja Mikulskiego i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Bogdan Harbowy